

ІСТОРИЧНІ ОСОБИСТОСТІ РОЗРОБКИ ПРИНЦИПУ ДЕТЕРМІНІЗМУ

МОЛЧАН Ельвіра, здобувачка вищої освіти

Спеціальність 053 Психологія

Миколаївський національний аграрний університет

Анотація: Розглядається розвиток ідей детермінізму через історичні епохи та внесок ключових філософів у формування цієї концепції.

Ключові слова: детермінізм, людина, психологія, природа, філософи.

В поданих тезах доповіді хотілось би розглянути як історичні особистості розробки принципу детермінізму. Звідки взявся термін детермінізм? Хто його визначив? Та які розробки були створені принципом детермінізму. Детермінізм допомагає зрозуміти і пояснити світ, а також розвинути такі науки як: етика та суспільство. Принципи детермінізму бувають різними, найцікавіші з них етичні та моральні дилеми, супроводжується дуже простою анотацією, як роздуми людства про свободу волі, відповідальність за свої дії та соціальну справедливість. Для усунення конфлікту цьогочасна наука висуває компромісні підходи, які допомагають зберегти ідею відповідальності враховуючи вплив обставин на людську поведінку. На подану тему можна наводити багато прикладів. Уявімо, що людина скоїла злочин, але при цьому вона виростала в умовах бідності. Її поведінка, відповідно до принципів детермінізму, могла бути зумовлена цим зовнішнім фактором. Опираючись на детермінізм, її дії є результатом певної причинно-наслідкової послідовності. Цей приклад ілюструє, як детермінізм викликає складні моральні питання.

То що ж таке детермінізм загалом? Детермінізм – це концепція, згідно з якою всі явища природи та суспільного життя зумовлені взаємодією певних закономірних причин. Детермінізм заперечує можливість випадкових або непередбачуваних подій, а також свободу волі як незалежну від зовнішніх причин силу [1].

Звідки ж пішло значення детермінізму? Це визначення має довгу і не просту історію, пройшовши складний шлях з початку ідей античних філософів і

до науки цього часу. Поняття, що будь-яка дія має свої наслідки залишається завжди.

Сам термін «детермінація» походить від латинського *determine* (визначаю) і може бути розшифрований як обов'язкова визначуваність усіх речей і явищ у світі іншими речами та явищами. Найчастіше замість предиката «визначуваність» у це формулювання підставляють предикат «обумовленість», що додає самому формулюванню двозначність, тому що створюється враження, що фактори, які детермінують, у такий спосіб зводяться тільки до умов, хоча останні при усій своїй значимості є лише одним з цих факторів [2].

Принципи детермінізму вважаються важливими для сучасної науки та психології через їх великий вплив на розуміння причинності, відповідальності та передбачуваності. У точних науках детермінізм дозволяє створювати моделі точних прогнозів, які дуже важливі в таких науках як фізика, біологія та інших. У філософії детермінізм важливий в таких дискусіях як свобода волі й моральну відповідальність, а також формує людське уявлення про природу, реальність, поведінку складних систем та питання екзистенції.

Пропоную розглянути такі історичні постаті, які досліджували таке поняття як детермінізм: Демокрит – перший відомий давньогрецький філософ, який заклав перші ідеї детерміністичних систем, Левкіпп – давньогрецький філософ V ст., Рене Декарт, французький філософ і математик, який заклав основи сучасного наукового детермінізму через власну концепцію механічного світогляду, Ісаак Ньютон – зробив великий внесок у розвиток термінізму у свій час в галузі фізики та математики. Ярошевський Михайло Григорович (1915-2001), доктор психологічних наук, професор, видатний психолог, провідний фахівець із проблем історії, теорії та методології психологічної науки. Народився у Херсоні, навчався у Ленінградському державному університеті, у 1938 році був репресований (реабілітований у 1991). У 1945 році під керівництвом С. Л. Рубінштейна захистив кандидатську дисертацію. У фундаментальній роботі «Історія психології» (1966 рік) ВІН прослідковує історію розвитку психологічного знання (від давньосхідної психологічної

думки до сучасності) під кутом того, як змінювалося розуміння принципу детермінізму [3].

Детермінізм – це філософська концепція, яка стверджує, що всі події зумовлені взаємодією причин, заперечуючи випадковість і свободу волі. Термін походить від латинського *determine* і означає причинно-наслідкову визначеність. Концепція виникла в античній філософії завдяки Демокриту та Левкіппу, а в Новий час її розвинули Рене Декарт і Ісаак Ньютон. Михайло Ярошевський продовжив дослідження детермінізму в психології. Детермінізм відіграє важливу роль у питаннях етики, свободи волі й соціальної відповідальності, допомагаючи пояснити вплив обставин на людську поведінку.

Література:

1. Токарева Н. М. Історія психології: від витоків до епохи Просвітництва : підручник. Кривий Ріг : Видавництво Р. А. Козлов, 2022. 384 с.
2. Історія психології: від античності до початку ХХ століття : навчальний посібник / уклад. О. П. Коханова, 2016. Київ : НВП «Інтерсервіс», 2016. 235 с.
3. Шаталович І. В. Міфологічні та філософські аспекти формування ідеї детермінізму у світогляді античності. Наукова думка сучасності і майбутнього : всеукраїнська практично-пізнавальна інтернет-конференція. Київ : Наукове мислення, 2024. URL: <https://naukam.triada.in.ua/index.php/arkhiv-konferentsij/1075-mifologichni-ta-filosofski-aspekti-formuvannya-ideji-determinizmu-u-svitoglyadi-antichnosti>.

Abstract: It is considered the development of the idea of the determinism through the historical epochs and the main philosopher's contribution to the creation of the conception.

Key words: determinism, man, psychology, nature, philosophers.

*Науковий керівник – БОРКО Тетяна,
кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри економічної теорії і
суспільних наук
Миколаївський національний аграрний університет,
м. Миколаїв*